

Nr 4

Socialförsäkringsutskottets betänkande i anledning av motioner om sänkt pensionsålder m. m.**Motionerna**

I detta betänkande behandlas

motionen 1972:58 av herr Fälldin m. fl. (c), vari hemställs att riksdagen hos Kungl. Maj:t anholder om tilläggsdirektiv för pensionsålderskommittén, innebärande att kommitténs målsättning skall vara en sänkning av den allmänna pensionsåldern från 67 till 65 år och att pensionsålderskommittén ges i uppdrag att med förtur utreda frågan om sänkning av pensionsåldern;

motionen 1972:113 av herr Hermansson m. fl. (vpk), vari hemställs att riksdagen

1) beslutar att den allmänna pensionsåldern fr. o. m. den 1 januari 1973 skall sänkas från 67 till 65 år,

2) i skrivelse till Kungl. Maj:t begär förslag till innevarande års höstriksdag till de författningsändringar som föranleds av en sådan sänkning av pensionsåldern,

3) i skrivelse till Kungl. Maj:t begär förslag till höstriksdagen 1972 till de kostnadsuppräknningar, som — utöver merkostnaden om ca 650 milj. kr. för halvt budgetår för en till 65 år sänkt ålderspension — kan beräknas med anledning av merutgiften för övriga till ålderspensioneringen knutna pensionsförmåner;

motionen 1972:187 av herr Hermansson m. fl., vari hemställs att riksdagen

1) uttalar sig för att underjordsarbetande inom gruvindustrin jämte övriga underjordsarbetande grupper genom lagstiftning tillerkänns pensionering från och med fyllda 60 år och att tidigare sysselsättning i underjordsarbete beaktas vid pensionsreglernas utformning,

2) i skrivelse till Kungl. Maj:t begär att förslag till lagtext för sådant reglemente utarbetas och föreläggs 1973 års vårriksdag för beslut,

3) i skrivelse till Kungl. Maj:t begär skyndsamt utredning av frågan vilka arbetstagare i övrigt med tunga, hälsofarliga och pressande arbeten, som bör komma i åtnjutande av motsvarande lägre pensionering och att riksdagen föreläggs förslag härom;

motionen 1972:973 av herr Jonsson i Mora m. fl. (fp), vari hemställs att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t begär förslag — om möjligt till

1973 års riksdag — om en till 65 år sänkt pensionsålder med förbättrade möjligheter till individuella variationer;

motionen 1972:990 av herr Westberg i Ljusdal (fp), vari hemställs att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t begär

1) att pensionsålderskommittén får i uppdrag att med förtur utreda frågan om sänkning av pensionsåldern från 67 till 65 år,

2) att kommitténs förslag utformas så att bestämmelserna medger individuella variationer utan den kraftiga reducering av pensionsbeloppet som nu gäller vid förtida uttag.

Gällande bestämmelser

Ålderspension från folkpensioneringen och tilläggpensioneringen utgår i princip fr. o. m. den månad under vilken den försäkrade fyller 67 år. Pensionsåldern 67 år inom folkpensioneringen har gällt sedan år 1914.

Efter framställning från den försäkrade kan ålderspension tas ut före 67 års ålder, dock tidigast fr. o. m. den månad den försäkrade uppnår 63 års ålder. Om ålderspension tas ut i förtid, minskas pensionen med 0,6 % för varje månad som, då pensionen börjar tas ut, återstår till den månad då den försäkrade fyller 67 år. Pensionsuttag kan också uppskjutas. I sådana fall ökas pensionen på motsvarande sätt med 0,6 % per månad, dock att hänsyn inte tas till tid efter det att den försäkrade fyllt 70 år. En samordning är föreskriven mellan uttag av folkpension och tilläggpension. Förtida uttag måste enligt uttrycklig föreskrift avse båda pensionsandelarna. Sådan uttrycklig föreskrift saknas beträffande uppskjutet uttag, men reglerna har sådan konstruktion att den försäkrade inte har något att vinna på att ta ut tilläggpension men vänta med uttag av folkpension eller tvärtom. Reduktionen av pensionen vid förtida uttag — liksom ökningen vid uppskjutet uttag — är livsvarig och bygger på försäkringsmatematiska beräkningsgrunder. Principen är att värdet av de sammanlagda pensionsbelopp som den försäkrade uppbär i sin livstid skall bli detsamma oberoende av när han börjar ta ut sin pension. Det uppställs inga särskilda krav för rätt till förtida uttag av pension, t. ex. att den försäkrade skall sluta sitt förvärvsarbete. Däremot kan kommunalt bostadstillägg eller hustrutillägg inte utgå till ålderspension förrän pensionären uppnått 67 års ålder.

Pension före 67 års ålder kan också utgå i form av förtidspension. Rätt till sådan pension har den som på grund av sjukdom eller annan nedsättning av den fysiska eller psykiska prestationsförmågan fått sin arbetsförmåga nedsatt med minst hälften. Vid bedömande i vad mån arbetsförmågan är nedsatt skall beaktas den försäkrades förmåga att vid den nedsättning av prestationsförmågan varom är fråga bereda sig inkomst genom sådant arbete som motsvarar hans krafter och färdigheter och som rimligen kan begäras av honom med hänsyn till hans utbildning och tidigare verksamhet samt ålder, bosättningsförhållanden och därmed

jämförliga omständigheter. I fråga om äldre försäkrad skall bedömningen främst avse hans förmåga och möjlighet att bereda sig fortsatt inkomst genom sådant arbete som han tidigare utfört eller genom annat för honom tillgängligt lämpligt arbete.

Tidigare riksdagsbehandling

Allmän sänkning av pensionsåldern

Motioner med krav på en sänkning av pensionsåldern har behandlats av riksdagen årligen sedan 1962 (se bl. a. 2LU 1963:28, 1965:24, 1967:39, 1969:20, 1970:34 och 1971:4). År 1969 uttalade riksdagen (2LU 1969:20) att den inte stod främmande för att utvecklingen skulle gå mot ett pensionssystem där alla försäkrade skulle få möjlighet till full ålderspension tidigare än vid uppnådda 67 år. En lagstiftning som innebar att pensionsåldern inom folk- och tilläggpensioneringen sattes vid 65 år, som förordades i de då aktuella motionerna, skulle emellertid medföra betydande kostnadsökningar. Samtidigt fick man räkna med kostnadsökningar inom tilläggpensioneringen. Hänsyn måste också tas till minskade skatteintäkter för stat och kommun och till det förhållandet att två årsklasser drogs från produktionen. Önskemålet om en sänkt pensionsålder måste alltså vägas mot andra önskemål om förbättringar för pensionärerna. Vidgade möjligheter till förtidspension för dem som av särskilda skäl inte kunde fortsätta sitt arbete till 67 år måste därvid – framhöll andra lagutskottet – prioriteras.

Vid 1970 års riksdag beslöts ändringar i lagen om allmän försäkring. Syftet med de nya bestämmelserna var att skapa bättre möjligheter för äldre förvärvsarbetande att få full pension från den allmänna försäkringen före 67 års ålder. Bestämmelserna innebar att personer med tungt eller pressande arbete, vilka på grund av bristande krafter hade svårt att fullgöra sina arbetsuppgifter och därför önskade gå i pension, efter individuell prövning skulle erhålla förtidspension. Särskild hänsyn skulle därvid tas till svårigheterna för dem som friställts på arbetsmarknaden att få annat lämpligt arbete.

I samband med behandlingen av denna fråga prövade andra lagutskottet också frågan om en sänkning av den allmänna pensionsåldern från 67 till 65 år. Utskottet (2LU 1970:34) instämde därvid i stort i de synpunkter som låg bakom kraven på en allmän sänkning av pensionsåldern.

När frågan återkom vid 1971 års riksdag hänvisade socialförsäkringsutskottet (SfU 1971:4) till den därefter tillsatta pensionsålderskommittén (S 1971:34). Utskottet framhöll att frågan om sänkt pensionsålder måste analyseras mot bakgrund av de önskemål och behov som fanns i fråga om såväl en generell som en individuell tidigareläggning av pensionsinträdet. Man måste också studera kostnadssidan och passa in pensionsåldersreformen bland andra reformönskemål på socialförsäkringsområdet och andra

reformområden. Utskottet ansåg det mindre lämpligt att direktiven för kommittén i förväg band utredningsförslaget till en bestämd typ av pensionsåldersreform. En sänkning av pensionsåldern från 67 till 65 år borde enligt utskottets mening ingå som ett bland flera alternativ för en reform på området. Det fanns dock grundad anledning anta att detta alternativ — med hänsyn till att det förts fram i riksdagen och i andra sammanhang — särskilt skulle komma att prövas av kommittén. För detta talade också att 65 år redan var tillämplig pensionsålder för stora grupper arbetstagare. Utskottet var inte heller berett medverka till att pensionsålderskommittén skulle förtursbehandla frågan om en sänkning av pensionsåldern. Pensionsåldersreformen måste enligt utskottets mening avvägas mot andra angelägna reformkrav, bl. a. frågan om standardsäkring av pensionerna. Utskottet anslöt sig till den av chefen för socialdepartementet i direktiven för pensionsålderskommittén uttalade uppfattningen att pensionsåldersfrågan och frågan om standardsäkring av pensionerna borde behandlas parallellt och att resultatet av utredningsarbetet borde redovisas i ett sammanhang. Utskottet förutsatte också att utredningsarbetet skulle bedrivas med all möjlig skyndsamhet.

Partiell sänkning av pensionsåldern

Frågan om en sänkning av pensionsåldern för *gruvarbetare* har behandlats av riksdagen upprepade gånger. År 1968 gav andra lagutskottet med anledning av motioner med yrkande om sänkning av nämnda ålder från 67 till 63 år (2LU 1968:66) uttryck åt den uppfattningen att arbetstagare sysselsatta under jord i gruva utsattes för särskilda påfrestningar av fysisk och psykisk natur. Dessa påfrestningar var så betydande att det fanns sakliga skäl för att underjordsarbetare i vissa avseenden tillerkändes bättre sociala förmåner. Utskottet framhöll att även andra grupper än underjordsarbetare med fog kunde göra gällande att deras arbetsförhållanden var av den karaktären att behov av en lägre pensionsålder förelåg och underströk att man stod inför ett komplicerat gränsdragningsproblem beträffande omfattningen av dessa behov och att tveksamhet måste anmäla sig om man över huvud kunde åstadkomma någon rättvis skiljelinje. Eftersom man i fråga om arbete under jord i gruva hade möjlighet att åstadkomma en klar avgränsning gentemot andra arbetstagare ansåg utskottet emellertid att frågan om underjordsarbetandes pensionsålder borde bli föremål för utredning. Riksdagen delade denna uppfattning. Utredningsuppdraget överlämnades till pensionsförsäkringskommittén som för ändamålet förstärktes med två ledamöter, av vilka en representerade SAF och den andre LO.

Pensionsförsäkringskommittén har i sitt slutbetänkande Familjepensionsfrågor m. m. (SOU 1971:19) med hänvisning till en överenskommelse av den 9 juni 1969 mellan å ena sidan Svenska arbetsgivareföreningens allmänna grupp, Grängesbergskoncernens gruvförbund och Mellansvenska gruvförbundet samt å andra sidan Svenska gruvindustriarbetareförbundet framhållit att den funnit ytterligare åtgärder i nämnda fråga obehövliga (ang. överenskommelsen se nedan).

Frågan om en sänkning av pensionsåldern för *vissa yrkesgrupper med pressande arbete* behandlades av riksdagen senast år 1969. Riksdagen ifrågasatte därvid (2LU 1969:20) om det var rimligt att i en allmän pensionslagstiftning prioritera hela yrkesgrupper med utgångspunkt i att gruppen hade ett särskilt hårt eller pressande arbete. I vissa fall kunde det övervägas, t. ex. i fråga om underjordsarbetare i gruva. I andra fall kunde det konstateras att påfrestningar fanns men att de inte så genomgående drabbade alla i gruppen eller i varje fall inte drabbade under hela den yrkesverksamma tiden. Om möjligheter tillskapades för den enskilde individen att oavsett yrkestillhörighet beredas pension före 67 års ålder, när hans personliga förutsättningar för fortsatt yrkesverksamhet med ett tillfredsställande ekonomiskt utbyte inte längre fanns, borde man enligt utskottets mening avvisa försök att lagstiftningsvägen differenziera pensionsåldern efter yrkestillhörighet. Avtalsvägen var i sådant hänseende att föredra. Till dessa principiella invändningar kom att man stod inför mycket svåra avgränsningsproblem när det gällde att välja ut grupper för vilka den lägre pensionsåldern skulle gälla.

Enligt överenskommelse den 22 juni 1971 mellan Svenska arbetsgivarföreningen (SAF) och Landsorganisationen i Sverige (LO) skall med början år 1973 en värdesäkrad ålderspension införas för samtliga LO-anslutna fr. o. m. 65 års ålder. Pensionen, benämnd särskild tilläggs-pension (STP), skall beräknas på grundval av den anställdes pensionslön. Pensionslönen motsvarar ett genomsnitt av inkomsten under de tre bästa av de fem år under vilka arbetstagaren fyllt 59–63 år. Full STP utgör 65 % av den anställdes pensionslön. Fullt utbyggt skall systemet vara den 1 januari 1975.

Den 9 juni 1969 träffades mellan å ena sidan Svenska arbetsgivarföreningens allmänna grupp, Grängesbergskoncernens gruvförbund och Mellansvenska gruvförbundet samt å den andra Svenska gruvindustriarbetareförbundet en överenskommelse angående pensionsplan för arbetare i arbete under jord. Överenskommelsen innebär att de gruvarbetare som omfattas av planen är berättigade till ålderspension fr. o. m. kalendermånaden efter den under vilken de uppnår 65 års ålder t. o. m. kalendermånaden före den under vilken de fyller 67 år. Arbetare i tjänst hos de företag som antagit planen kan på egen eller arbetsgivarens begäran träda i pension tidigast från kalendermånaden efter den under vilken arbetaren fyller 63 år. Överenskommelsen innebär vidare att arbetare, som avgår ur tjänst och som tillgodoräknats pensionsgrundande tjänstetid, vid avgången erhåller fribrev, utvisande den pensionsgrundande tjänstetidens längd efter den 1 januari 1970 – eller den dag överenskommelsen trätt i kraft – och den pension som skall utgå mellan 65 och 67 år.

Pensionsbeloppet varierar med hänsyn till den tidpunkt då vederbörande avgår med pension. I allmänhet är pensionen maximerad till 50,6 % av den pensionsgrundande lönen. Dock sker i samband med avgång vid

uppnådd pensionsålder tillägg för tid varmed vederbörandes ålder vid avgången överstiger 63 år.

Rörlig pensionsålder

I samband med prövning av frågan om sänkning av pensionsåldern hade 1970 års riksdag också att ta ställning till motionsyrkanden om en mer rörlig pensionsålder. Riksdagen avvisade dessa yrkanden (2LU 1970:34) med hänvisning till att de berörde ett ämnesområde som borde utredas av den då aviserade pensionsålderskommittén.

Pensionsålderskommittén

Som framgår av det föregående är frågan om en sänkning av pensionsåldern f. n. föremål för överväganden inom pensionsålderskommittén. I direktiven för denna utredning anförts bl. a. följande (S 1971:34).

Utredningen bör undersöka hur nuvarande regler för ålderspension inom såväl folk- som tilläggs pensioneringen svarar mot de behov och önskemål som finns hos skilda grupper. När det gäller tanken på en allmän sänkning av pensionsåldern måste ingående övervägas om en sådan reform ger den från social synpunkt bäst motiverade användningen av de resurser som kan sättas in. Det är möjligt att andra lösningar kan ge utrymme för större förbättringar åt dem som har de största behoven. Olika vägar står här till buds. Den nyligen beslutade vidgningen av förtidspensioneringen är en väg att ge bättre pensionsmöjligheter för dem bland den äldre arbetskraften som bäst behöver komma i åtnjutande av pension tidigare än från 67 års ålder. Genom en sådan individuell prövning som det där är fråga om kan man inom en given kostnadsram gå längre ner i åldrarna än vid en generell sänkning av pensionsåldern.

Konsekvenserna i olika hänseenden av en sänkt pensionsålder bör noga övervägas med särskild vikt lagd vid de ekonomiska följderna både för pensionssystemet och för samhället i övrigt. Det bör därvid beaktas att en sänkt pensionsålder inte bara ställer krav på resurser för utgående förmåner utan också innebär ett produktionsbortfall. Angelägenheten av en sänkning av pensionsåldern bör vidare vägas mot andra reformönskemål. Fördelar och nackdelar från såväl den enskildes som samhällets synpunkt bör belysas. Om utredningen stannar för att förorda en allmän sänkning av pensionsåldern bör omfattningen av och takten för genomförandet av reformen också prövas.

Utredningsarbetet beträffande pensionsåldern bör innefatta en översyn av hela det regelsystem som gäller för uttag av ålderspension.

Enligt direktiven skall utredningen även pröva frågan om standardsäkring inom den allmänna pensioneringen.

Det uttalas särskilt att resultaten av utredningens arbete bör redovisas i ett sammanhang. I redovisningen bör ingå kostnadskalkyler och anvisningar rörande formerna för täckning av de ökade kostnader som följer av utredningens förslag.

Utskottet

Frågan om en generell sänkning av den allmänna pensionsåldern har under en följd av år aktualiserats genom motioner i riksdagen. De yrkanden om och de argument för en sådan sänkning som återfinns i de vid årets riksdag väckta motionerna är för riksdagen välkända. I motionen 1972:58 yrkas sålunda dels att den utredning – benämnd pensionsålderskommittén – som f. n. överser bl. a. frågan om pensionsåldern skall erhålla tilläggsdirektiv av innebörd att kommitténs målsättning bör vara en sänkning av den allmänna pensionsåldern från 67 till 65 år, dels att kommittén får i uppdrag behandla pensionsåldersfrågan med förtur. Ett liknande yrkande har framställts av motionären i motionen 1972:990, som också menar att kommittéförslaget bör medge möjligheter till individuella variationer utan den kraftiga reduktion av pensionen vid förtida uttag som nu gällande bestämmelser föreskriver. I motionen 1972:973 yrkas förslag – såvitt möjligt – till 1973 års riksdag om en till 65 år sänkt pensionsålder, likaledes med förbättrade möjligheter till individuella variationer. Också motionen 1972:113 innehåller yrkande om sänkning av den allmänna pensionsåldern till 65 år, men motionärerna vill i detta fall att 65-årsgränsen skall gälla redan fr. o. m. den 1 januari 1973 och att därför redan innevarande års höstriksdag föreläggs de förslag till ändringar i lagen om allmän försäkring och andra författningar samt till de kostnadsuppräknningar för senare hälften av budgetåret 1972/73 vartill den förordade ändringen av åldersgränsen kan föranleda.

Som framgår av den inledningsvis lämnade redogörelsen har pensionsålderskommittén ett mycket omfattande utredningsuppdrag. Däri ingår nämligen att undersöka hur nuvarande regler för ålderspension inom såväl folk- som tilläggs pensioneringen svarar mot de behov och önskemål som finns hos skilda grupper och att överväga om en allmän sänkning av pensionsåldern ger den från social synpunkt bäst motiverade användningen av de resurser som kan sättas in. Utredningen har att väga angelägenheten av en sänkning av pensionsåldern mot andra reformönskemål och belysa för- och nackdelar av en sådan sänkning från såväl den enskildes som samhällets synpunkt. Den skall också – parallellt med pensionsfrågan – pröva frågan om standardsäkring inom den allmänna pensioneringen. Enligt särskilt uttalande i direktiven bör utredningen redovisa resultatet av sitt arbete i ett sammanhang.

Riksdagen, som senast förra året hade att pröva frågan om en generell sänkning av pensionsåldern från 67 till 65 år, uttalade i samband därmed (SfU 1971:4) att direktiven för pensionsålderskommittén utformats i nära anslutning till de vägledande uttalanden för utredningsarbetet som riksdagen gjort 1970. Utskottet ansåg att en sänkning av pensionsåldern från 67 till 65 år borde ingå som ett bland flera alternativ för en reform men framhöll också att man – med hänsyn till att krav på en sådan sänkning framförts i riksdagen och i andra sammanhang och att 65 år redan var tillämplig pensionsålder för stora grupper arbetstagare – hade

grundad anledning anta att detta alternativ skulle komma att särskilt prövas av kommittén. De skäl som åberopas i de nu aktuella motionerna bör enligt utskottets uppfattning inte leda till att riksdagen intar en annan ståndpunkt i år än förra året.

En generell sänkning av pensionsåldern från 67 till 65 år kan enligt beräkningar gjorda av pensionsålderskommittén antas medföra kostnader för det allmänna på åtminstone en miljard kronor per budgetår. Det säger sig självt att en reform av sådan omfattning och betydelse kräver ingående överväganden. Enligt utskottets mening bör det vara till fördel för såväl samhället som den enskilde att pensionsåldersfrågan blir så allsidigt belyst som möjligt. En förutsättning härför är uppenbarligen att pensionsålderskommitténs arbete kan bedrivas förutsättningslöst och att man inte binder kommittén vid några på förhand bestämda lösningar.

Av det anförda framgår att man enligt utskottets mening i nuläget saknar underlag för definitiva ställningstaganden och att dessa rimligen bör uppskjutas till dess resultatet av pensionsålderskommitténs arbete offentliggjorts och remissbehandlats. För en sådan ordning talar också det förhållandet att äldre förvärvsarbetandes möjligheter att erhålla förtidspension genom beslut av 1970 års riksdag icke oväsentligt förbättrats.

Med det anförda avstyrker utskottet bifall till motionerna 1972:58, 1972:113, 1972:973 och 1972:990.

Vad härefter angår yrkandet i motionen 1972:187 om sänkt pensionsålder för gruvarbetare vill utskottet erinra om att riksdagen år 1968 uttalade (2LU 1968:66) att gruvarbetare på grund av sin särpräglade arbetsmiljö utsattes för särskilda påfrestningar av fysisk och psykisk natur och att dessa påfrestningar kunde anses så betydande att underjordsarbetare borde tillerkännas bättre sociala förmåner. Riksdagen begärde därför i skrivelse till Kungl. Maj:t utredning av frågan om pension före 67 års ålder till arbetstagare under jord i gruva. Utredningsuppdraget överlämnades till pensionsförsäkringskommittén, som i sitt slutbetänkande Familjepensionsfrågor (SOU 1971:19) uttalade att den med hänsyn till en dåmera träffad överenskommelse angående pensionsplan för arbetare i arbete under jord inte ansett något förslag i ämnet påkallat. Överenskommelsen i fråga är dagtecknad i juni 1969 och i september 1970. Avtalsparter är å ena sidan Svenska arbetsgivareföreningens allmänna grupp, Grängesbergskoncernens gruvförbund och Mellansvenska gruvförbundet samt å den andra Svenska gruvindustriarbetareförbundet. Överenskommelsen innebär att gruvarbetare som omfattas av planen är berättigad till ålderspension fr. o. m. kalendermånaden efter den då han fyller 65 år men att han på egen eller arbetsgivarens begäran kan gå i pension dessförinnan, dock tidigast från kalendermånaden efter den under vilken han fyller 63 år. I sistnämnda fall är pensionen dock maximerad till 50,6 % av den pensionsgrundande inkomsten.

Utskottet vill erinra om att Svenska arbetsgivareföreningen (SAF) och Landsorganisationen i Sverige (LO) den 22 juni 1971 träffat en överenskommelse som ger LO-medlemmarna en värdesäkrad ålderspen-

sion från 65 år. Genom detta avtal råder alltså i huvudsak likställdhet i pensionshänseende mellan gruvarbetarna och LO:s övriga medlemmar. Med hänsyn till att riksdagen tidigare givit uttryck åt den uppfattningen att arbetstagare under jord i gruva bör pensioneras tidigare än andra är det enligt utskottets mening angeläget att man inte anser frågan om underjordsarbetares pensionsålder definitivt löst genom den tidigare redovisade överenskommelsen. Utskottet anser att det bör vara möjligt att åstadkomma ytterligare förbättringar av sådana arbetares pensionsförhållanden genom avtal mellan berörda parter och är därför inte berett att nu medverka till lagstiftningsåtgärder av den art som förordas i motionen.

Vad slutligen angår yrkandet om en utredning av frågan vilka andra arbetare än arbetare under jord som bör komma i åtnjutande av motsvarande lägre pensionsålder vill utskottet erinra om att riksdagen så sent som 1969 (2LU 1969:20) uttalat att det knappast kunde anses rimligt att i en allmän pensionslagstiftning prioritera hela yrkesgrupper med utgångspunkt i att gruppen hade ett särskilt hårt eller pressande arbete, eftersom det var tveksamt om påfrestningarna drabbade så generellt att en särskild lagstiftning var motiverad. Riksdagen menade att frågan om sådana yrkesgruppers pensionsförhållanden lämpligen borde lösas genom avtal.

Av det anförda framgår att utskottet anser att motionen 1972:187 inte bör föranleda någon riksdagens åtgärd. För avslag på motionen talar också den omständigheten att i pensionsålderskommitténs uppdrag ingår att undersöka hur nuvarande regler för ålderspension inom såväl folk- som tilläggspensioneringen svarar mot de behov och önskemål som finns hos skilda grupper arbetstagare. Pensionsålderskommittén är således oförhindrad att ingå i en prövning av de pensionsförhållanden som gäller för underjordsarbetare och andra med pressande arbetsförhållanden och framlägga de förslag till lösningar den kan finna påkallade.

Med hänvisning till det anförda hemställer utskottet
att riksdagen avslår

- 1) motionen 1972:58,
- 2) motionen 1972:113,
- 3) motionen 1972:187,
- 4) motionen 1972:973,
- 5) motionen 1972:990.

Stockholm den 22 februari 1972

På socialförsäkringsutskottets vägnar

TORSTEN FREDRIKSSON

Närvarande: herrar Fredriksson (s), Carlsson i Vikmanshyttan* (c), Lundberg (s), Jonsson i Mora (fp), Ringaby (m), Karlsson i Ronneby* (s), Persson i Stockholm (s), Mundebo* (fp), fru Håvik* (s), fröken Pehrsson (c), herrar Marcusson (s), Björck i Nässjö (m), Olsson i Stockholm (vpk) och Signell (s).

* Ej närvarande vid betänkandets justering.

Reservationer

beträffande sänkning av den allmänna pensionsåldern

1) av herr Olsson i Stockholm (vpk), som ansett

dels att det avsnitt av utskottets yttrande som börjar på s. 7 med "Som framgår" och slutar på s. 8 med "och 1972:990" bort ha följande lydelse:

"En ansenlig del av landets löntagare åtnjuter redan ålderspensionering vid uppnådda 65 år. Det rör sig härvidlag främst om tjänstemannagrupperna, medan utövarna av de tyngsta och mest pressande yrkena, samtidigt oftast de ohälsosammaste arbetena, alltså pensioneras först vid 67 års ålder. Rådande förhållanden inom arbetslivet med uppdriven arbetstakt och påfrestande arbetsmiljö talar för att kravet på sänkt allmän pensionsålder måste ges prioritet. Det handlar dessutom om ett jämlikhetskrav, vars genomförande inte bör göras till föremål för avvägningar mot andra pensionsförbättringar. Vad kostnadsaspekten angår måste enligt utskottets mening hänsyn tas till de totala kostnaderna för en lägre pensionering från 65 år av de löntagargrupper, som redan åtnjuter denna förmån. Den ståndpunkten kan enligt utskottets mening inte accepteras, att tillgängliga resurser enbart kan anses räcka till för en lägre pensionering av en *del* — men icke *alla* löntagare, allra minst som den eftersatta delen är sysselsatt inom de hårdaste och mest krävande arbetsområdena och därtill i allmänhet till en lägre lön.

Genomförda utvidgningar i rätten att bli förtidspensionerad ersätter inte behovet av en sänkt allmän pensionsålder, eftersom rådande höga pensionsålder är en avgjort alldeles för hög riktpunkt. Vad angår den träffade överenskommelsen mellan LO och SAF delar utskottet den i motionen 1972:113 av herr Hermansson m. fl. framförda uppfattningen, att denna inte löser frågan om sänkt allmän pensionsålder. Takten i det successiva genomförandet av denna pensionsplan måste dessutom anses helt otillfredsställande. Framför allt gäller emellertid att den utelämnar ett betydande antal löntagare.

Först år 1990 kommer ca 65 % av pensionstagarna att omfattas av den av LO-SAF överenskomna pensionsplanen. Denna överenskommelse bär emellertid vittnesbörd om att man på företagsarsidan är beredd att ta på sig kostnader för en pensionering vid lägre ålder. Denna omständighet bör kunna tas med i bilden när det talas om kostnaderna för det allmänna vid ett beslut om en till 65 år sänkt allmän pensionsålder.

Vad tidpunkten för reformens genomförande beträffar ansluter sig utskottet således till yrkandet i motionen 1972:113. Utskottet anser alltså att reformen bör träda i kraft den 1 januari 1973."

dels att utskottet under punkterna 1, 2, 4 och 5 bort hemställa

"att riksdagen med bifall till motionen 1972:113 och med anledning av motionerna 1972:58, 1972:973 samt 1972:990

- a) beslutar att den allmänna pensionsåldern fr. o. m. den 1 januari 1973 skall sänkas från 67 till 65 år;
- b) i skrivelse till Kungl. Maj:t begär förslag till innevarande års höstriksdag till de författningsändringar som föranleds av en sådan sänkning av pensionsåldern;
- c) i skrivelse till Kungl. Maj:t begär förslag till höstriksdagen 1972 om de kostnadsuppräknings, som utöver merkostnaden om ca 650 milj. kr. för halvt budgetår – kan beräknas med anledning av merutgiften för övriga till ålderspensioneringen knutna pensionsförmåner."

2) av herr Carlsson i Vikmanshyttan (c) och fröken Pehrsson (c), vilka ansett

dels att det avsnitt av utskottets yttrande som börjar på s. 7 med "Som framgår" och slutar på s. 8 med "och 1972:990" bort ha följande lydelse:

"Enligt utskottets mening talar starka rättviseskäl för en generell sänkning av den allmänna pensionsåldern från 67 till 65 år. En sådan sänkning är den f. n. mest angelägna reformen på socialförsäkringens område om man vill ge de äldre en rättvis andel av standardhöjningen och en tillfredsställande trygghet. De åtgärder som hittills vidtagits för att förbättra pensionssystemet har inte varit tillfyllest för att eliminera den orättvisa som skillnaden i pensionsålder mellan olika grupper otvivelaktigt utgör. Utskottet finner det klart otillfredsställande att många arbetstagare med fysiskt ansträngande sysselsättning, långa arbetstider och ofta låga löner inte skall ha möjlighet att pensioneras förrän de fyller 67 år, medan andra i löne- och arbetstidshänseende bättre gynnade grupper har möjlighet att gå i pension redan vid 65 års ålder. I sammanhanget vill utskottet erinra om att SAF och LO den 22 juni 1971 träffat en överenskommelse, som fr. o. m. den 1 januari 1975 ger samtliga LO-medlemmar en värdesäkrad ålderspension redan vid 65 års ålder. Överenskommelsen visar att en sänkning av pensionsåldern betraktas som angelägen. För att ge *alla* möjlighet till full pension vid 65 års ålder krävs lagstiftning.

Av direktiven för pensionsålderskommittén framgår att denna skall pröva både frågan om en generell sänkning av pensionsåldern och frågan om en rörligare pensionsålder. Enligt utskottets mening är det angeläget understryka – eftersom utredningsdirektiven är oklara härvidlag att frågan om en sänkt och frågan om en rörligare pensionsålder inte bör framstå som alternativ utan i stället utgöra komplement till varandra. Direktiven anger inte målsättningen för kommitténs arbete vara sänkning av pensionsåldern till 65 år. Utredningens förslag bör i första hand vara

inriktat på en rörlig pensionsålder där utgångspunkten skall vara 65 och inte som nu 67 år. Alla skall ha rätt till full pension utan reduktion senast vid 65 års ålder. Denna målsättning bör vara klart angiven i direktiven. På grund härav och då en sänkning av den allmänna pensionsåldern enligt utskottets mening inte längre får skjutas på framtiden bör pensionsålderskommittén erhålla tilläggsdirektiv med detta innehåll. Kommittén bör erhålla uppdrag att med förtur utreda frågan om sänkning av pensionsåldern till 65 år. Utskottet tillstyrker således bifall till yrkandena i motionen 1972:58. Därmed är också yrkandena i motionerna 1972:973 och 1972:990 tillgodosedda.”

dels att utskottet under punkterna 1, 4 och 5 bort hemställa

”att riksdagen, med bifall till motionen 1972:58 och med anledning av motionerna 1972:973 och 1972:990 hos Kungl. Maj:t begär tilläggsdirektiv för pensionsålderskommittén, innebärande att kommitténs målsättning skall vara en sänkning av den allmänna pensionsåldern från 67 till 65 år och att pensionsålderskommittén får i uppdrag att med förtur utreda frågan om sänkning av pensionsåldern.”

3) av herrar Jonsson i Mora (fp) och Mundebo (fp), vilka ansett

dels att det avsnitt av utskottets yttrande som börjar på s. 7 med ”Som framgår” och slutar på s. 8 med ”och 1972:990” bort ha följande lydelse:

”Den vidgade förtidspensioneringen, äldrestödet och möjligheterna till förtida uttag innebär väsentliga förbättringar av pensionssystemet. Med tillfredsställelse kan också konstateras att en stor del av de förvärvsarbetsande avtalsvägen fått en sänkning av pensionsåldern till 65 år. Samtliga LO-medlemmar kommer t. ex. genom en under 1971 träffad överenskommelse mellan LO och SAF att fr. o. m. den 1 januari 1975 erhålla en värdesäkrad ålderspension redan vid 65 års ålder. Det är dock enligt utskottets uppfattning angeläget, att man genom en lagfäst pensionsålder på 65 år eliminerar den orättvisa som består i att vissa grupper får full pension först vid 67 års ålder, medan andra får full pension redan två år tidigare.

Det är vidare angeläget att pensioneringssystemet medger individuell valfrihet. En mera rörlig pensionsålder skulle ta hänsyn till att behovet av pensionering infaller vid skilda tidpunkter för olika människor beroende på såväl individuella förhållanden som typ av yrkesverksamhet.

Utskottet anser därför, att större möjligheter till individuell rörlighet i fråga om tid för pensionering i förening med en allmän sänkning av pensionsåldern till 65 år bör vara huvudinnehållet i ett kommande riksdagsbeslut. Med det anförda tillstyrker utskottet bifall till motionen 1972:973.”

dels att utskottet under punkterna 1, 4 och 5 bort hemställa

”att riksdagen med bifall till motionen 1972:973 och med anledning av motionerna 1972:58 och 1972:990 hos Kungl. Maj:t begär förslag – om möjligt till 1973 års riksdag om en till 65 år sänkt pensionsålder med förbättrade möjligheter till individuella variationer.”

beträffande sänkning av pensionsåldern för gruvarbetare m. fl.

4) av herr Olsson i Stockholm (vpk), som ansett

dels att det avsnitt av utskottets yttrande som börjar på s. 8 med orden "Utskottet vill" och slutar på s. 9 med orden "finna påkallade" bort ha följande lydelse:

"Det bör observeras att riksdagen år 1968 fattade beslut om att låta utreda frågan om sänkt pensionsålder för arbetare under jord i gruva oaktat ett i begränsad mening träffat avtal förelåg år 1961 om pensionering vid lägre ålder än den allmänna pensionsåldern om 67 år. Vid behandlingen av utskottets utlåtande anförde utskottets talesman i andra kammaren, herr Anderson i Sundsvall (fp), att utredningen var oförhindrad att även granska frågan om en lägre pensionering också för andra underjordsarbetande. Ett *lagfästade* av sådana förmåner ansågs sålunda ändamålsenligt. I motionen 1972:187 hävdas samma ståndpunkt oaktat den i juni 1969 och i september 1970 träffade överenskommelsen om pensionsplan för gruvarbetare. Genom av riksdagen fattade beslut bör möjligheterna tillvaratas för en mera tillfredsställande utformning av pensionsreglerna främst i fråga om en så betydelsefull fråga som den om en till 60 år fastställd pensionsålder. Överenskommelsen har starkt kritiserats av gruvindustrins anställda, senast från två av Svenska gruvindustriarbetareförbundets största avdelningar i Norrbotten. Det är mot bakgrund härav som kravet rests om att denna reform säkerställs genom lagstiftning. Utskottet anser också för sin del avgjorda fördelar ligga i att så betydelsefulla delar som det här är fråga om blir inlemmade i vår arbetslagstiftning.

Vid utformningen av pensionsreglerna måste enligt utskottets mening särskild vikt läggas vid att tidigare sysselsättning i underjordsarbete vederbörligen blir beaktad. Utskottet delar även uppfattningen i motion 1972:187 om att samma pensionsrätt tillerkänns övriga underjordsarbetande grupper. Det är dessutom nödvändigt att vidga rätten till en tidigare pensionering för sådana som är sysselsatta inom andra tunga, hälsofarliga och pressande arbeten. Utskottet delar uppfattningen att denna fråga bör utredas och att förslag skyndsamt bör föreläggas riksdagen.

Utskottet tillstyrker således bifall till motionen 1972:187."

dels att utskottet under punkten 3 bort hemställa

"att riksdagen med bifall till motionen 1972:187

- a) uttalar sig för att underjordsarbetande inom gruvindustrin jämte övriga underjordsarbetande grupper genom lagstiftning tillerkänns pensionering från och med 60 års ålder och att tidigare sysselsättning i underjordsarbete beaktas vid pensionsreglernas utformning;
- b) i skrivelse till Kungl. Maj:t begär att förslag till sådana bestämmelser föreläggs 1973 års vårriksdag för beslut;
- c) i skrivelse till Kungl. Maj:t begär skyndsamt utredning av frågan vilka arbetstagare i övrigt med tunga, hälsofarliga och

pressande arbeten, som bör pensioneras vid samma ålder, och att riksdagen föreläggs förslag härom.”

Särskilt yttrande

av herr Carlsson i Vikmanshyttan (c) och fröken Pehrsson (c), vilka anförde:

”Som framhålles i utskottsbetänkandet är det angeläget att arbetstagare under jord i gruva pensioneras tidigare än andra. Utskottet anser att frågan om en ytterligare sänkning av sådana arbetares pensionsålder bör kunna åstadkommas genom avtal mellan berörda parter.

Den nu mest näraliggande och angelägna lagstiftningsreformen är sänkningen av den allmänna pensionsåldern. När denna reform genomförts finner vi det angeläget att frågan om lagstiftning om ytterligare sänkning av pensionsåldern för underjordsarbetare prövas, därest inte tillfredsställande lösningar åstadkommits avtalsvägen. Därvid bör övervägas åtgärder för sänkning av pensionsåldern även för andra grupper med särskilt hårt eller pressande arbete.”